

2. Мытарева К. В. Виленская школа живописи и её контакты с русской художественной культурой. Автореф. дис. на соиск. канд. искусствоведения / К. В. Мытарева. – Л., 1978. – 20 с.
3. Свирида И. И. Польская художественная жизнь конца XVIII – первой трети XIX века / И. И. Свирида. – М.: Наука, 1978. – 269 с.
4. Makhholm K. Two Jubilee International Conferences celebrating the 200th Anniversary of the First Lecture on the History of Art at Vilna / Vilnius University (15 September 1810) [Електронний ресурс] / Makhholm K. Режим доступу: <http://sztukaorientu.pl/images/dopobrania/program.pdf>.
5. Malinowski J. Malarstwo polskie XIX wieku / Jerzy Malinowski. – Warszawa: Wyd. DiG, 200. – 398 s.

УДК 725 (437)

М. М. НЕТРИБ'ЯК

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ХРАМІВ

У статті досліджено типологічну та планувальну структури сучасних культових споруд, тенденцію розширення функції релігійних комплексів, де, крім традиційно-сформованого ядра, з'являються нові функціональні групи приміщень. Звернено увагу на співвідношення обрядової та емоційно-образної сфер, що надає можливість будувати культові споруди, в яких можуть здійснюватися обряди різних релігійних конфесій.

Ключові слова: культові споруди, релігійні комплекси, обряди, релігійні конфесії.

М. М. НЕТРИБ'ЯК

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ ХРАМОВ

В статье исследовано типологическую и планировочную структуры современных культовых сооружений, тенденцию расширения функции религиозных комплексов, где, кроме традиционно сложившегося ядра, появляются новые функциональные группы помещений. Обращено внимание на соотношения обрядовой и эмоционально-образной сфер, что дает возможность строить культовые сооружения, в которых могут осуществляться обряды разных религиозных конфессий.

Ключевые слова: культовые сооружения, религиозные комплексы, обряды, религиозные конфессии.

М. М. NETRIBYAK

PROBLEMS OF MODERN UKRAINIAN CHURCH

In the article the typological structure and planning of modern worship, religious trend expansion function facilities, except where traditionally formed the core functional groups there are new buildings. The variation ratio of ritual and emotional imagery that allows you to build places of worship, where ceremonies can be made of different religious denominations.

Keywords: churches, religious systems, rituals, religious faiths.

Сьогодні діючі церковні організації здебільшого містяться в тих культових спорудах, які збереглися, або у пристосованих будівлях. Поширення діяльності церковних громад вимагає нового будівництва культових споруд у багатьох містах і селах України, особливо це відчувається у західних областях, що обумовлено більш високим рівнем релігійності населення. Саме це і обумовлює актуальність цього дослідження.

Обстеження сучасних культових споруд в Україні дало змогу виявити різні прийоми їх розташування у планувальній структурі міста або села.

Найбільшого поширення набуло будівництво парафіяльних церков, а в невеликих населених пунктах – каплиць. Тому метою є дослідження типологічної та планувальної структури сучасних культових споруд, що свідчать про відсутність будь-яких критеріїв визначення типу храмів і складу його приміщень. Слід відзначити тенденцію розширення функції релігійних комплексів, де, крім традиційно-сформованого ядра, з'являються нові функціональні групи приміщень (бібліотеки, недільні та парафіяльні школи, громадські трапезні, хрещальні, підсобні приміщення та ін.)

Такі тенденції найбільш характерні для української католицької і греко-католицької церков, що відповідає сучасному світовому рівню. Наприклад, в соборі Св. Юрія в смт. Козова Тернопільської області (арх. М. Нетриб'як) в цокольному поверсі розташовані кафе, недільна школа, підсобні приміщення (рис. 1).

Зміна співвідношення обрядової та емоційно-образної сторін в арсеналі релігійного впливу на віруючих в розвинених державах надає можливість будувати культові споруди, в яких можуть здійснюватися обряди різних релігійних конфесій. Пристосовуючись до нових умов, церковні служби збагатили функції культових споруд, перетворивши їх у подоби церкви-клубу (Фінляндія, Іспанія, Італія, Швейцарія та ін.)

Будівництво універсальних комплексів при культових спорудах має позитивні й негативні наслідки. До останніх належить загроза поступової десакралізації церкви.

Сучасний релігійний центр потребує обмеженості канонічних функцій, забезпечує можливість як потреб богослужіння, так і суто групових та індивідуальних запитів культурного вдосконалення. Таке єднання релігії та освіти дуже плідне у здійсненні духовного оновлення сучасного суспільства. Храм найчастіше є не окремою спорудою, а має інтегруватися у соціальний комплекс, який виконує важливі громадські функції. Водночас специфіка основної християнської конфесії України не дозволяє без істотних коригувань скористатися зарубіжними доробками в галузі проектування і будівництва культових споруд.

Торкаючись типології і образу сучасних культових споруд, слід визначитись, чи можна обмежуватись при проектуванні і будівництві храмів дотриманням загальних канонічних закономірностей. Можливо, це і не мало б суттєвого значення для проектувальників, якби у нас існували традиції в архітектурі культових споруд. Їх відсутність засвідчили результати конкурсу проєктів храму-пам'ятника на честь 1000-річчя Хрещення Русі. Ніколи в історії архітектури не було такого розриву між мистецтвом церковним і світським. Спроби знайти компромісні рішення можна було бачити у багатьох проєктах, де традиційні форми храмової архітектури мали характер умовного знака, але образне рішення підкреслюється застосуванням сучасних пластичних засобів і конструктивних систем.

Тривалий період відсутності практики сучасної культової архітектури у нашому суспільстві призвів до втрати професійних навичок у проектуванні і будівництві храмів. Все це позначається на практиці будівництва, що підтверджується поширеною тенденцією відтворення типів храмових споруд, що історично склалися на кінець XIX та початок XX століть, з використанням або прямим цитуванням стилістичних характеристик їхніх архітектурних рішень. Широкого розповсюдження у вітчизняній практиці проектування набув прийом копіювання історичних прикладів у сучасному будівництві, яке організовано на художній смак замовника (в багатьох випадках без участі архітектора). У цих спорудах дуже часто відбиваються протиріччя між конструктивно-будівельними прийомами попередніх віків і можливостями сучасної будівельної бази.

В західних областях України, зокрема на Тернопільщині, збудовано ряд культових споруд, які мають широкий діапазон нових образних вирішень. При широких фінансових можливостях застосовуються різноманітні ефективні будівельні і оздоблювальні матеріали, новітні конструктивні рішення, різноманітні засоби монументально-декоративного мистецтва.

Церковне будівництво як особлива і водночас значна за обсягом частина архітектурної діяльності після значної перерви відроджується. Адже архітектура ніколи не була і не буде тільки майстерністю спорудження стін і укріттів. Архітектура – це той Будинок, в якому живе людство.

Українська церковна архітектура має глибоке коріння у розвитку культурних надбань цілого народу. В церковну архітектуру вкладали не лише свою працю, але й свою самотність,

свою думку, свої мистецькі ідеали. Збереження традицій української церковної архітектури має велике значення і тепер.

Не відкидаючи традицій, а базуючись на них, кожен стиль – це пошук нових форм, нової мови в церковній архітектурі. Якщо б не було цього творчого пошуку, то чи був би в нас після періоду візантійського – період українського бароко, чи після українського бароко – період українського модерну.

З новим часом приходять нові архітектурні ідеї і конструктивні рішення. Дотримуючись канонічного поділу храмового простору, архітектори більше уваги приділяють модерному трактуванню баневого завершення церкви.

В об'ємно-планувальному вирішенні вони дотримуються канонічного поділу храмового простору, проте у його утворенні використовуються як традиційні планувальні структури, так і синтезовані композиції. Широке використання залізобетону та металу дає можливість полегшувати основні несучі конструкції та форми, розширювати внутрішній простір храму, утворювати нові формотворчі компоненти церковної споруди і тим самим творити нову храмову архітектуру. Об'ємно-планувальні рішення нових храмів досить різноманітні.

В церкві Св. Петра, що зведена в м. Тернополі (арх. С. Гора), гармонійно поєднано риси традиційного будівництва храмів з центричною композицією і сучасні стильові течії. Циркульні криві вільної форми, що сполучаються з аркадами, плавний перехід від основного об'єму до купольного, пластичність форм є рисами, притаманними органічній архітектурі. Форми храму не можна назвати ультрасучасними, проте для вітчизняної культової архітектури це досить свіже новаторське рішення (рис.2).

Собор Зарваницької Матері Божої Марійського Духовного центру в с. Зарваниця Тернопільської області (арх. М.Нетриб'як) є архітектурною доміантою ансамблю, що своїми пропорціями справляє враження спокійної, певної себе сили споруди. Її архітектоніка відтворює традиційну архітектурно-планувальну структуру в українському храмубудуванні, трактовану по-сучасному. Собор – хрестово-купольна, хрещата в плані споруда, завершена п'ятьма банями, безстовпна, однонавна. Про спадкоємність традицій свідчать і модернізовані форми куполів собору, які є основною ремінісценцією тенденцій західноєвропейського бароко і львівської школи зокрема. Складається собор із двох просторів – верхнього та нижнього, які мають вихід на тераси. У центральній частині споруди консолі за допомогою підпорних луків несуть систему півциркульних склепінь, які утворюють східчато-рівневі структури, що надають усьому просторові висотного розкриття та несуть восьмибічний підбанник, завершений центральною банею. Над приміщеннями, що примикають до внутрішніх кутів хреста, розташовано чотири малі бані. Три рамена просторового хреста завершені напівкруглими закарелками, вхідна частина дещо видовжена з площинним завершенням. Об'єм собору компактний, фасади розчленовано вертикальними тягами, які переходять в арки, що надає будівлі динамічності. Підсилює це враження і пірамідально-ярусне групування склепінь, що завершується великим підбанником із банею. Ступенево-ярусне розташування склепінь організовує динамічне наростання маси до центру. В інтер'єрі це підкреслює динамічність центральної частини внутрішнього простору, який розкрито і висотно. Вся споруда собору вражає своєю монументальністю і в той же час гармонією і легкістю мас, пропорційною довершеністю та світловою насиченістю внутрішнього простору (рис. 3; 4).

Церква в с. Млинівці Тернопільської області (арх. Нетриб'як) – однонавний центричний об'єм, вирішена як вписаний у коло хрест. Вівтар закінчується півкруглою формою, бокові і вхідна частини мають площинне завершення. Залізобетонні півциркульні склепіння хреста переходять в параболічні, на які опирається квадратний, зі скошеними гранями підбанник. Підбанник завершується банею. Стіни, що м'яко переходять у склепіння та вітражі, створюють цікаву гру світла як зовні, так і в інтер'єрі храму. Силует церкви утворює традиційну пірамідальну композицію зовнішніх та внутрішніх просторів, які відображають гармонійну і новітню храмову споруду (рис.5).

У селах і містах Тернопільської області досить широко розповсюджена практика реконструкції існуючих будівель, що передаються релігійним громадам під культові споруди. І в тих об'єктах реконструкції, де бере участь архітектор, можуть бути досить новітні рішення.

Наприклад, при реконструкції кінотеатру під церкву в м. Тернополі (арх. М. Нетриб'як) використано традиційну, канонічну схему поділу внутрішнього простору зали з досить сучасним вирішенням склепінчастого покриття і баневого завершення. На чотири колони опираються чотири півциркульні склепіння і квадратний підбанник. Підбанник і баневе завершення як одне ціле – дві цегляні стіни завершуються залізобетонною півциркульною формою. Між глухими стінами підбанника встановлені вітражі (рис.6).

Отже, різноманітність напрямків і розвинутість проектування і будівництва сучасних культових споруд та їх комплексів свідчить про те, що нам потрібно поповнити цілий напрям в архітектурі громадських споруд – культове зодчество.

Культова архітектура здатна і повинна виражати найбільш цінні суспільні ідеї та підходи, зокрема – спадкоємність, безперервність духовних і культурних традицій народу України.

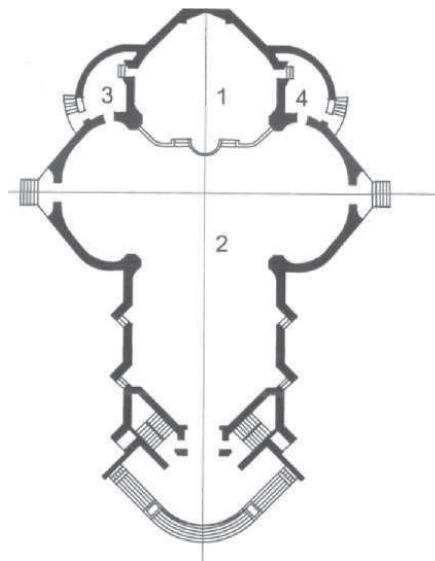

Рис. 1. Церква св. Петра в м. Тернополі. Архітект. С.Гора.
1-святинище; 2-зал вірних; 3-ризняця, 4-захрестя.

Рис. 2. Церква св. Петра в м. Тернополі. Північний фасад

Західний фасад

Інтер'єр собору

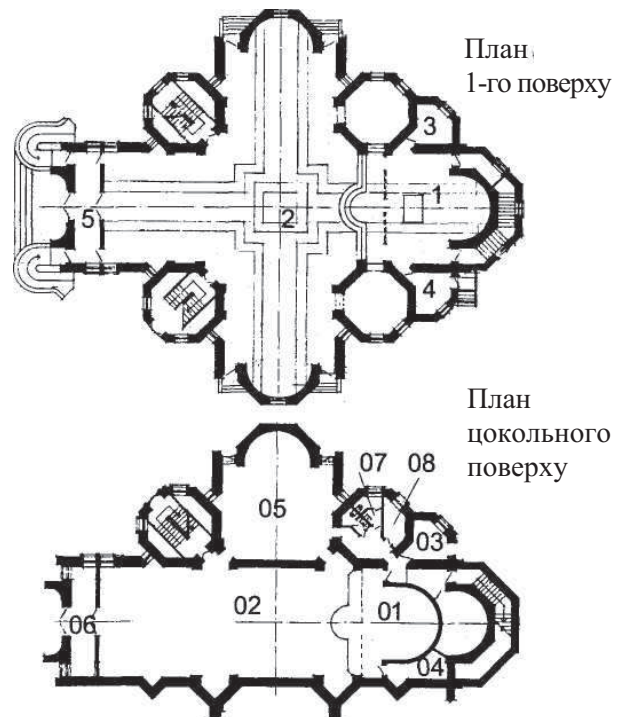
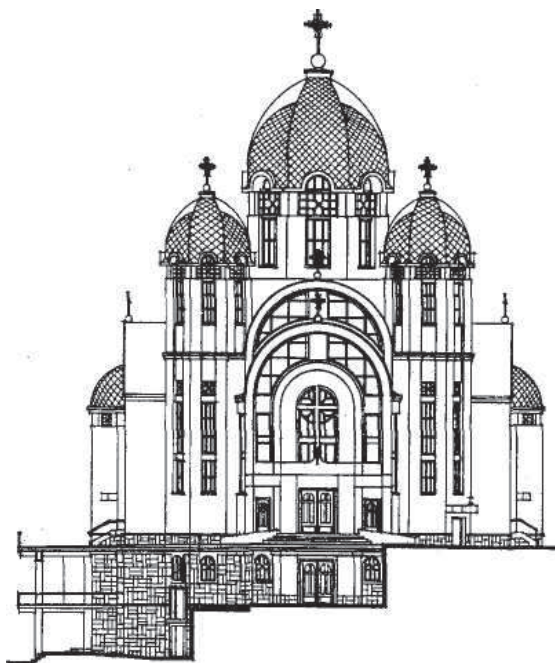

Рис. 3. Собор духовного центру
Зарваницької Матері Божої в
с. Зарваниця Тернопільської області.
Архітект. М. Нетриб'як

Рис. 4. Собор духовного центру Зарваницької Матері Божої в с. Зарваниця Тернопільської області. Архітект. М.Нетриб'як

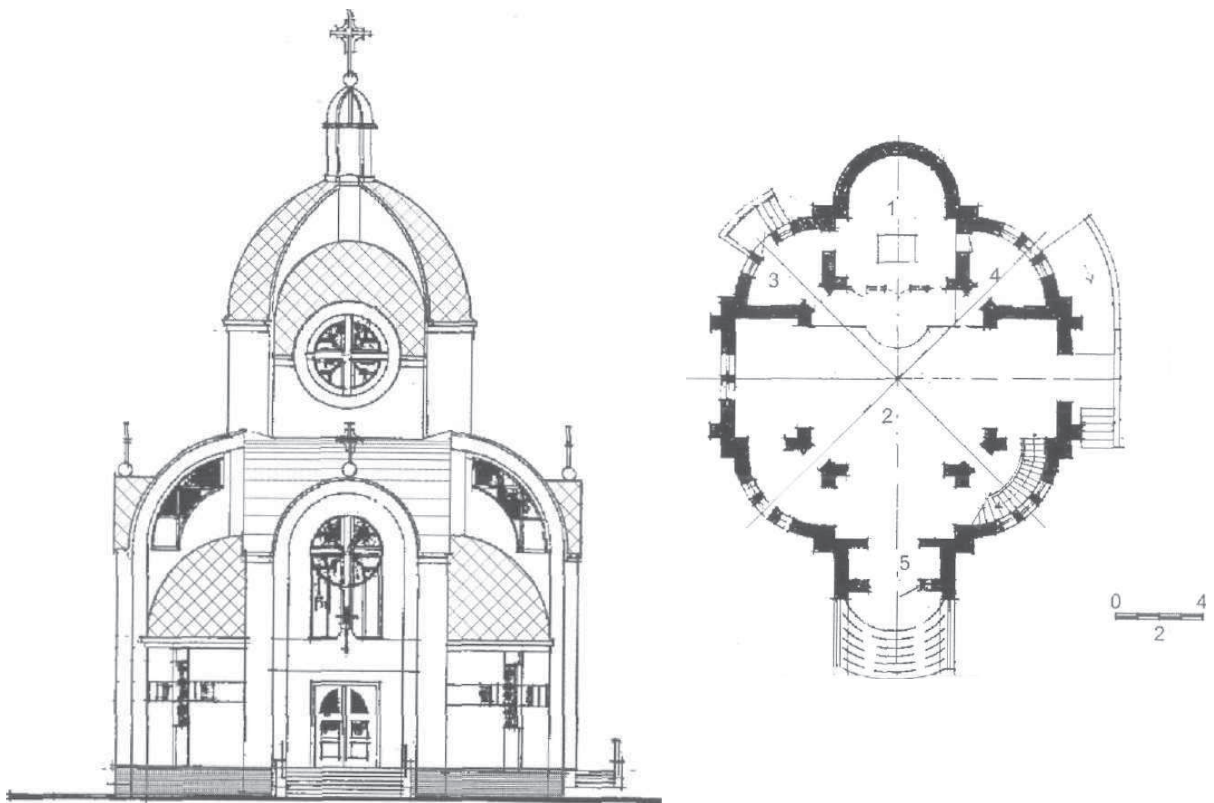

Рис. 5. Церква в с. Млинівці Зборівського р-ну Тернопільської обл. Архітект. М.Нетриб'як.
1-вітвар; 2-зал вірних; 3-ризниця; 4-дияконник; 5-тамбур.

Рис.6. Реконструкція кінотеатру під церкву в м. Тернополі. Архітект. М. Нетриб'як.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довганюк І. Нові українські храми східного обряду / І. Довганюк // Архітектурний вісник. – № 2-3 (3-4). – 1997. – С. 64-66.
2. Рудницький А. М. Конструкція як засіб втілення архітектурної форми в українському храмубудуванні / А. М. Рудницький, Р. Б. Гнідець // Будівництво та архітектура. – №5. – 2001. – С. 19-23.
3. Стародубцева Л. Архітектура пост-модернізму / Л. Стародубцева. – К.: Спалах, 1988. – С. 7-8.
4. Тимофієнко В. Історія української архітектури / В. Тимофієнко. – К.: Техніка, 2003. – 360 с.

УДК 7.036.2

О. В. ТИХОНЮК

**СЮЖЕТНО-ЖАНРОВІ ЗОБРАЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИТИНАНЦІ
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

У статті досліджено сюжетно-жанровий напрям в українській витинанці кінця ХХ – початку ХХІ ст. Визначено передумови її розвитку та подано типологію за жанрами. Проаналізовано творчий доробок окремих майстрів.

Ключові слова: витинанка, папір, сюжетно-жанрові композиції.

О. В. ТИХОНЮК

**СЮЖЕТНО-ЖАНРОВЫЕ ИЗОБРАЖЕНИЯ В УКРАИНСКОЙ ВЫРЕЗАНКЕ
КОНЦА ХХ – НАЧАЛА ХХІ ВЕКА**

В статье исследовано сюжетно-жанровое направление в украинской вырезанке конца ХХ – начала ХХІ в. Определены предпосылки ее развития и дана типология за жанрами. Проанализировано творчество отдельных мастеров.

Ключевые слова: вырезанка, бумага, сюжетно-жанровые композиции.

О. V. TИHONYUK

**PLOT AND GENRE PICTURES IN THE UKRAINIAN VYTYNANKE LATE TWENTIETH
AND THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY**

This paper investigated the story-genre in the direction of the Ukrainian paper-cut concentration XX – the beginning XXI st. Defined pre-conditions its development and given the typology of genres. Analyzed the work of individual artists.

Keywords: paper-cut, paper, with genre compositions.

Розвиток сюжетних композицій у сучасній українській витинанці є одним з аспектів новачійних перетворень у цьому виді мистецтва. Основними ознаками еволюціонування паперових творів є перехід від декоративного мистецтва до станкового, відмова від орнаментальної структури, притаманної традиційним паперовим прикрасам. Особливості новітньої художньої мови та композиційні прийоми спрямовані на розкриття змісту й ідеї творів (без втрати художньої виразності).

Ілюстративні жанрові зображення зустрічаємо ще в першій половині ХХ століття в народній витинанці Східного Поділля [1, с. 33] та Петриківки [7, с. 94-95]. Відхід від традицій паперового декору фіксує Б. Бутнік-Сіверський: «В наші дні «витинянки» стали наліплювати не тільки на стіни, а й на окремому аркуші паперу [...] Одна з них являє собою жанрову сцену –